

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 27 Volume: 6 Issue: 27

Yaz 2013 Summer 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**ADANA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE BULUNAN HİRİSTİYANLARCA KULLANILMIŞ İKİ
ANTİK LAHİT**
*TWO ANTIGUE SARCOPHAGUSES IN ADANA ARCHEOLOGICAL MUSEUM USED BY
CHRISTIANS AS WELL*

Hasan BUYRUK*

Öz

Adana Arkeoloji müzesi bahçesinde sergilenen lahitlerden ikisi gerek malzeme, gerek süsleme, gerekse de detayları açısından dikkat çekici özellikler göstermektedir.

Lahitlerden; Misis Lahdi mermerden, Elaiusse Sebaste lahdi ise kalkerden yapılmıştır. Misis Lahdi 1972 yılında güvenlik kuvvetlerince eski eser kaçakçılarına karşı yapılan bir operasyon sonucu ele geçirilerek müzeye teslim edilmişken, Elaiusse Sebaste lahdi adını aldığı kentte tespit edilerek, o dönem bölge müzesi olan Adana Arkeoloji Müzesi'ne getirilmiştir.

Her iki lahitte Pagan dönemi ve Hristiyanlık dönemi özellikleri göstermektedir. Yine her iki lahitte de Pagan dönemi figür ve süslemeleri ile Hristiyan dönemi sembolleri yadırganmadan bir arada kullanılmıştır. Lahitler, bu halleriyle bir önem arz etmektedir. Çünkü lahitlerin bir yüzlerinde pagan geleneği, diğer yüzünde ise Hristiyan inancı figür ve sembollerinin bir arada olması bize Hristiyan dinin yeni yeni kabul gördüğünü ve Pagan inancın henüz tam anlamıyla terk edilmediğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Lahit, Hristiyan, Pagan, İnanç.

Abstract

Two of the sarcophaguses exhibited in the yard of Adana Archeological Museum have striking features in terms of material used, decoration and detail.

Of these, Misis Sarcophagus is made from marble, ElaiusseSebaste from limestone. As Misis Sarcophagus has been found as a result of an operation against unlawful historical smugglers in 1972 and has been placed in the museum, ElaiusseSebaste Sarcophagus been determined in the city it was named and was brought to the museum.

Both sarcophaguses display the features of Paganism and Christianity. Both Pagan and Christian figures and decorations have been used on these. These sarcophaguses are of greater importance because there exist figures and symbols of paganism on the one side and Christianity on the other side. This indicates that Christianity has just been accepted and Paganism has not been left yet.

Keywords: Sarcophagus, Christian, Pagan, Belief.

Giriş

İlk çağlardan beri kullanılan lahit, bir mezar tipi olarak geniş bir coğrafyada görülmektedir. Roma öncesi Mısır'da, Mezopotamya'da ve Anadolu'da var olan lahit kullanımı ve üretimi Roma ve Bizans döneminde de Anadolu'da devam etmiştir.

Romalı için lahit, öteki dünya için bir mekândır. Ölen kişinin ruhu bu mekânda oturacak ve korunacaktır. Roma Dönemi lahitleri bu anlayış ile şekillenmiştir (Ergeç-Ergeç,1977:19). Lahit, Grekçe "Sarcophagos", Almanca "Sarkophag" İngilizce ise "Sarcophagus"

* Yrd. Doç. Dr. Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi hasanbuyruk76@gmail.com.

anlamındadır. Lahitler, Roma'da uygulana gelen mezar tiplerinden birisini teşkil etmektedir. Roma Dönemi'nde lahitler, mermer veya taş ocaklarında bloklar çevresine önce bir çukur açıldıktan sonra etrafı kesilerek alınmaktadır. Daha sonra da ana kayaya bağlı olan alt bölüm çatlatılarak ayrılıyordu. Bu şekilde imal edilen lahitler, tek tip olmayıp, özelliklerine göre farklı guruplara ayrılmaktaydı. Bu lahitleri; 1. Girlandlı Lahitler, 2.Yarım İşlenmiş Lahitler, 3. Frizli Lahitler, 4. Sütunlu Lahitler, 5. Sandık Lahitler, 6. Tabula Ansatalı Lahitler, 7. Yivli Lahitler v.b. şekilde guruplar halinde değerlendirmek mümkündür (Çelik, 2010 :13).

Çalışmamız için lahitlerin geçirdiği evreleri kısa da olsa gözden geçirmekte ve bu evrelerin başlıca özelliklerini belirtmekte fayda görüyoruz.

M.S. 110-130 arası; Roma ve Atina'nın yanında Küçük Asya'da da ana üretim başlamıştır (Işık, 1977: 380-383). Bu dönemde girland kavislerinin içinde, deniz yaratıkları, Dionysos ile ilgili mitolojik konular ve mitolojik kahramanlar işlenmiştir. Frizli lahitlerde de çeşitli mitolojik konular, bu evrede görülmeye başlar (Çelik, 2010: 21).

M.S. 130-150 arası; lahit üretiminin artış gösterdiği bu dönemde birbiriyle benzer ve hareketli figürlerin anlatımı güçlü kıldığı girlandlı lahitler, önemli bir yere sahiptir (Koch, 2001: 134).

M.S. 150-180 arası; dönemin en çok tercih edilen mezar tipi lahitler olmuştur. Bu devrede girlandlı lahitler, frizli lahitlerin gerisinde kalmıştır. Bununla birlikte yivli ve Eros'lu lahitler moda haline gelmiş, portre çok sık kullanılmıştır (Koch, 2001: 134).

M.S. 180-200 arası; çok iyi işçiliğe sahip lahitlerin üretimi çok artmıştır. Giysilerde hareketlenme ve figürlerde perspektif bu evrede karşımıza çıkmaktadır. Çehre ve yüzlerin belirginleştiği lahitlerde güçlü b.ir matkap kullanımı görülmektedir. Girlandlı lahitlere yüksek bir kalite hâkimdir (Işık, 1982: 30-146).

M.S. 200-250 arası; girlandlı lahitler üzerinde görülen doğal hatlar gevşemeye başlamıştır. Bunun yanında ışık gölge hareketleri kendi varlığını devam ettirmektedir. Girland şeritleri önceye nazaran daha gevşek bağlanmaktadır (Işık,1986:174). Bu dönemde konu çeşidi azalır, figürler devinimden uzak ve elbiselerde görülen keskin hatlar etkisini yitirmiş gibidir. M.S. 230'lardan sonra tekrardan lahitlerdeki figürlerde bir devinim ve giysilerde ise keskinlik kendini gösterir (Koch, 2001:135).

M.S. 250-280 arası; Roma Dönemi lahitlerinin zirve yaptığı bu dönemde Roma'da lahit üretimi en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Matkap darbelerinin yoğun kullanıldığı eserlerde kıvrımlar zarifleşmiş ve devinim artmıştır. Mitolojik konuların yanında devlet adamlarının gösterildiği lahitlerde yine bu dönemde üretilmiştir (Koch, 2001:135). M.S. 270-280 arasında konu çeşidinin azalması yanında figürlerde bir donuklaşma ortaya çıkar. Aslan avları ve devlet görevlilerinin sıkça görüldüğü kompozisyonlar bu dönemde yerleşir.

M.S.280-313 arası; lahitlerde işlenen mitolojik konular M.S. 313 yılına kadar devam eder bu tarihten sonra mitolojik konular yerini dini sembollere bırakarak Hristiyan inancına yönelik lahitler üretilmeye başlanır (Koch, 2001:136).

Hristiyan lahitlerin çoğunluğunda dini semboller kullanılmaktadır. Sembol bulunmayan lahit sayısı çok azdır (Koch, 2001:136). Bunun yanında Pagan dönemi lahitlerinin de ikinci ve üçüncü defa kullanıldıkları bilinmektedir. Pagan lahitlerin, bir veya tüm yüzeyleri traşlanıp, üzerine grafito şeklinde küçük haç motifleri işlenerek veya bir yazıt eklenerek Hristiyan sembolleriyle donatıldıktan sonra bu yeni şekliyle kullanılıyordu (Karüzüm, 2005:54).

Adana Arkeoloji Müzesi bahçesinde sergilenen lahitlerden ikisinin teknesi üzerinde görülen haç motifleri bu görüşlere canlı bir örnek teşkil etmektedir.

İki Dönem Kullanımlı Lahit Örnekleri

1- Misis Lahdi

Misis antik kentinde güvenlik kuvvetlerinin dönemin muhtarı olan Ruşen Akgönül'den müsademere yoluyla ele geçirilen lahit, 02.05. 1972 yılında Adana Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir. 6610 envanter numarasıyla kayıt altına alınan lahit, müze bahçesinde bulunan lahitler platformunda sergilenmektedir. Lahdin üzerinde kapak bulunmamaktadır.

2.12 m. uzunluğunda, 0.69 m. genişliğinde ve 0.65 m. yüksekliğindeki mermer lahit, en az iki kez kullanım görmüştür. İlk yapım şekliyle “Yarım İşlenmiş Lahitler” gurubunda değerlendirilen lahdin bir yüzü Hıristiyanlık döneminde tıraşlanarak bu dinin sembolleriyle süslenmiştir (Resim: 1).

Lahdin orijinal ana uzun yüzünde üç adet yarım işlenmiş girland ve girlandlara asılı birer pandantif bulunmaktadır. girland üstü boşluklarında sağ ve sol da olmak üzere birer disk yer alırken orta girland boşluğunda bir tabula ansata ve bunun yanı sıra girland taşıyıcıları yer almaktadır (Resim: 2). Bütün bu süslemelerin tamamı bir şablon halinde verilmiştir. Özellikle girland taşıyıcıları çan gibi dışa doğru bir kavisle açılmaktadır. Yine orijinal olan sağ ve sol kısa yüzlerde de birer adet yarım işlenmiş girland bulunmaktadır (Resim:3-4,Çizim:2).

Lahdin diğer uzun yüzü tıraşlanarak Hıristiyanlık dönemi sembolleri işlenmiştir. Bu yüzde üçü büyük, dördü ise küçük işlenmiş daire sonsuzluğu ifade eder şekilde birbirlerine kesintisiz bir şekilde bağlanmıştır (Çizim:1). Üç büyük dairenin içinde bir kaide üzerine yerleştirilmiş üç adet yoncalı haç motifi bulunmaktadır. Bu formdaki haçların benzerlerine Erken Hıristiyanlık Dönemi’nde de rastlamak mümkündür. Orta daire içinde haç, sade bir şekilde ele alınmışken, sağ daire içindeki haçın dört tarafında “X” ideogramı bulunmaktadır. Sol daire içindeki haçın ise sağ üst ve sağ alt tarafında “Φ” ideogramı bulunurken, sol üstte “X”, sol altta ise “II” ideogramı bulunmaktadır.

Orta dairenin sağındaki ve solundaki dairelerin içinde bu ideogramlar yer alırken, orta dairenin dış tarafında, sağ üst bölümde “IC”, sol üst bölümde ise “XC” yazmaktadır. Yine aynı dairenin sağ alt tarafında “NI” sol alt tarafında ise “KA” yazmaktadır (Resim:5.6.7). Haçın etrafına yerleştirilen ve “İsa’nın Zaferi” anlamı taşıyan (Georopoulou, 2004:500), yazı ve bu tip haç, bir gelenek halini almış ve sonraki dönemlerde de kullanılmıştır (Thomas, 2004:415-448).

Misis lahdinin yarım işlenmiş stilinden dolayı ilk kullanım döneminin M.S. 150-250 yılları arası olduğu düşünülmektedir (Wiegartz, 1977:383-388). M.S. 4. yüzyılın son çeyreğinden itibaren pagan döneminde kullanılmış olan lahitlere, haç gibi Hıristiyanlık sembolleri eklendiği (Karaüzüm, 2005:49-65), düşünüldüğünde ise lahdin ikinci kullanımının. 4. Yüzyılın 3. çeyreği ile 5. yüzyıl başlarında gerçekleşmiş olması düşünülmektedir.

2 - Elaiussa Sebaste Lahdi

Bir envanter numarası bulunmayan lahit, buluntu yerinden dolayı Elaiussa Sebaste ismiyle tanıtılmaktadır. Lahit, Adana Arkeoloji Müzesi bahçesinde bulunan lahitler platformunda sergilenmektedir. Kalkerden yapılan lahit, 2.38 m. uzunluğunda, 1.13 m. genişliğinde ve 1.15 m. yüksekliğindedir. Kalker lahidin günümüze ulaşan haliyle en az iki kez kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlk yapım şekliyle “Attika Bölgesi lahitlerinin genel özelliğini gösterdiği düşünülmektedir. Lahit, Hıristiyanlık döneminde sembol ve süslemelerde değişiklik yapılarak tekrar kullanılmıştır.

Hıristiyanlık döneminde lahdin arka yüzü tıraşlanmış, fakat herhangi bir figür ve motif işlenmeden boş bırakılmıştır (Resim: 8). Kalan izlerden girlandlı olduğu anlaşılan kısa yüzler ise yine tıraşlanarak Erken Hıristiyanlık Dönemi’ne ait birer haç işlenmiştir. Haçlar detaylı olmayıp, yüzeysel olarak hafifçe oyularak işlenmiştir (Resim:9-10, Çizim: 4).

Kapağı bulunmayan lahdin, kapağın oturduğu silmenin alt tarafında yumurta dizisiyle birlikte lotus-palmet dizisi de işlendiği görülmektedir.

Lahdin ön uzun yüzünde pagan geleneği süslemesi olduğu gibi bırakılmıştır. Bu yüzde ortada girland taşıyan bir kartala yer verilmişken, köşelerde girland taşıyıcılar Eros’lardır. Girland üstü boşluklarında geleneksel arslan başı yerine yürüyen arslan kullanıldığı görülmektedir. Meyvelerden oluşturulan girlandlar, sağ ve solda bulunan Eroslar tarafından tek elle taşınırken, kartalın kanatlarına asılı olarak işlenmiştir (Resim: 11). Kısa yüzlerin köşelerinde Eros kabartmalarının olduğu kalan izlerden anlaşılmaktadır.

Lahtin ön yüzünde arslanlar her iki yönde kartala doğru yürür vaziyette işlenmişken, kartal, bir zafer edasında kanatları açık bir şekilde işlenmiştir. Bütün uzuvlarıyla ayrıntılı bir şekilde işlenen ve kafası sol tarafa yatık olan kartal, ayağının altında bir yılan tutmaktadır (Çizim:3). Kartal, yılanı sol ayağı ile kavramışken sağ ayağı ile de ezmektedir. Ezilen yılanın acı çeker hali kıvrımlarla vurgulanmıştır. Bu sahne korkudan uzak bir galibiyet ve zaferi sembolize etmektedir. Yılanı ezen kartal figürü Antik Dönem’de sık kullanılan bir kompozisyonudur.

Kanatları açık kartal, Baal ve Zeus'u sembolize eder. Kartal figürünün bulunduğu bir mezar, Zeus'un koruyuculuğu altında bulunduğu fikrini uyandırmaktadır (Scarborough, 1998: 77-85). Bunlara ilave olarak Roma Devri'nde kartal, ölülerin ruhlarını gökyüzüne çıkaran bir kuş olarak ta tanınmaktadır (Mansel, 1978: 297).

Değerlendirme ve Sonuç

Başlangıçta Roma dünyasında lahit kullanımı az iken, devletin imparatorluğa dönüşmesiyle birlikte lahit kullanımında da bir yoğunlaşma başlamıştır. Özellikle M.S. 2. yüzyılın başından itibaren lahit kullanımı artarak en uç eyaletlere kadar yayılmıştır. Bu yayılmayla birlikte lahit kullanımı adeta bir moda halini almıştır (Koch, 2001: 16). M. S. 3. yüzyılın sonlarında az sayıda da olsa Hıristiyan inancı yansıtan lahitler görülmeye başlanır. Bu yüzyıldan sonra da Hıristiyan lahitlerde bir çoğalma görülür. Bu yoğun üretim M.S. 5. yüzyılın başlarına kadar devam eder (Orhan, 1971:1031.- Koch, 2001: 88).

Erken Hıristiyanlık Dönemi'nden başlayarak 7. yüzyılın ortalarına kadar özellikle Kilikya'da lahit üretim ve kullanımının devam ettiği bilinmektedir. Kilikya Antik Kentleri'nden olan Anavarza, Tarsus, Elaiussa Sebaste ve Kanytella kentlerinde az olan Erken Hıristiyanlık Dönemi lahitleri, Korykos kentinde oldukça fazladır. Bu kentlerdeki yeni lahit üretimi yanında pagan dönemi lahitlerinin de kullanıldığı ele geçen örneklerden anlaşılmaktadır. Pagan dönemi lahitlerinin üzerine grafito şeklinde küçük haç motifleri işlenerek veya bir yazıt eklenmesi gibi hıristiyanı sembollerle zenginleştirilerek kullanılmaktaydı (Koch, 2001:559).

İkinci kullanım lahitlerde figürlü betimlemelere yer verilmediği, sadece sembolik betimlemelere yer verildiği görülmektedir. Kapakta veya tekne, çift kontrollü madalyonlar içerisinde küçük malta haçı motiflerine veya lahit teknesini kaplayan büyük haç motiflerine yer verildiği görülmektedir.

İkinci kullanımlarda da bu sembollere yer verilirken, lahdin diğer yüzeylerinde bulunan pagan geleneğine ait figür ve motifler olduğu gibi korunmaktaydı. Bu durumda bize, Hıristiyanlık dininin yeni yeni kabul gördüğü, bu yüzden pagan geleneğinin fazla yadsınmadığını ve eski geleneklerin henüz tamamen terk edilmediğini göstermektedir.

Daha önce de değinildiği üzere Misis lahdi, 1972 yılında aynı zamanda dönemin muhtarı olan Ruşen Akgönül isimli şahısta yakalanmıştır. Lahit, Misis'te ele geçirildiğinden bu adla envantere işlenerek sergilenmiştir. Misis Nekropolü genelde kalker kayaç lokasyonları üstünde olmak üzere çok geniş bir alana yayılmıştır. Kent nekropolünde kalkere oyulmuş oda mezarları çoğunluktadır. Mezarların birçoğu dramosludur (Salman, 2008: 111). Mezarların çoğu açıkta olup, bunları arazide görmek mümkündür. Bütün bunlardan yola çıkarak Misis'te ölülerin gömülmesinde ağırlıklı olarak kayalara açılmış oda mezarların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum yoğunluklu olarak Roma ve Bizans döneminde de devam etmiştir.

Ele geçen tek örneği oluşturan lahtin, Misis'e ait olup olmadığı araştırılmış, lahtin ele geçirildiği şahıs Ruşen Akgönül'ün vefat ettiği tespit edilmiştir. Akrabaları arasında yapılan araştırma sonucunda Ruşen Akgönül'ün oğlu Hasan Akgönül'e ulaşılmıştır. Hasan Akgönül'den alınan bilgiler doğrultusunda lahtin, evinin bahçesini traktörle sürerken Misis merkezde Ruşen Akgönül tarafından bulunduğu tespit edilmiştir. Kentte görülen bu kadar kaya mezar arasında günümüze kadar elde tek örnek olarak bulunan Misis Lahti'nin durumu ne olmalıdır? Lahtin mermer olması Anavarza'da bulunan kalker lahit atölyesinden getirilme olasılığını ortadan kaldırmaktadır. Yukarıdaki veriler ışığında lahtin malzeme ve süsleme özelliklerinden yola çıkarak başka merkezlerin düşünülmesi gerekmektedir.

Misis Lahti'nin ilk kullanımına bakıldığında lahtin, "Yarım İşlenmiş Lahitler" gurubunda olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'da yalnızca girlandlı lahitlerin yarı mamul üretimi yapılırdı. Bu tür üretim yapan merkezler de Prokonnessos (Marmara Adası), Ephesos, Aphrodisias ve Karia bölgesidir (Karaüzüm, 2005: 15). Ephesos kentinin taş ocaklarında sadece girlandlı lahitlerin yarı mamulleri üretilmiştir. Ephesos yarı mamullerine Samos, Pamphylia (?), Kilikia, Suriye, Yukarı İtalya, Roma ve Campania'da rastlanır. Ephesos'ta yarı mamul üretiminin ne zaman başladığı konusunda henüz kesin yargılara varmak olanaksızdır (Karaüzüm, 2005: 16-17).

Roma İmparatorluğu'nun her bölgesinde mermer yatağı bulunmadığı için lahtin mermer olması istendiğinde ithalat yoluna gidilirdi. Anadolu'da girlandlı yarı mamul üretim

yapan en önemli merkezler de Prokonnessos, Ephesos, Aphrodisias ve Karia (Milas ya da Iasos) gibi mermer ocakları olduğu için yarı mamul lahitler gönderildikleri bölgelerde yarı mamul halleriyle ya da yerel atölyeler tarafından tamamlandıktan sonra kullanılırdı (Koch, 2001:230).

Misis, Halep ticaret yolu ve Ayas (Yumurtalık) limanı bağlantı yollarının üzerinde olması, konaklama ve depolama mekânlarına sahipliği nedeniyle en uzak diyarlardan bile farklı kültürlerin taşınabilir emtiasına ev sahipliği yapmaktaydı (Salman, 2008:110-111). Bulunduğu bu konumdan dolayı Misis üzerinden diğer merkezlere birçok lahitin taşındığı muhakkaktır. Misis lahtinin de bu şekilde Misis'e ulaştığı ve en az iki dönem kullanım gördüğü kuvvetle muhtemeldir. Ele geçen bu tek örnekten yola çıkarak Misis'te lahit kullanımının çok az olduğunu da Misis nekropollerinde görülen çok odalı kaya mezarlara bağlamak gerek.

Elaiussa Sebaste lahdinin Attika Bölgesi'ndeki lahitlerden kopya edildiği ve girland boşluklarında yer alan arslan figürlerinin de bir Attika özelliği olduğu düşünülmektedir (Scnhneider, 2003:261-273). Yine lahdin mermer yerine kalkerden yapılmış olması Attika Bölgesi özelliği taşıyan bir lahitten yerel bir usta tarafından kopya edildiği görüşünü desteklemektedir (Çelik, 2010:52).

Lahdin yerel bir usta tarafından yapılması, malzemesi ve dönem özellikleri göz önüne alındığında M.S. 140-260 yılları arasında yapıldığı fikrini vermektedir. Bununla beraber ikinci kullanımının da pagan özelliklerin korunmuş olması, kısa yüzlere işlenen saçların özensiz ve yüzeysel olması bir geçiş evresini göstermektedir. Bu durumda lahdin, ikinci kullanımının 575-650 yılları arasında gerçekleşmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

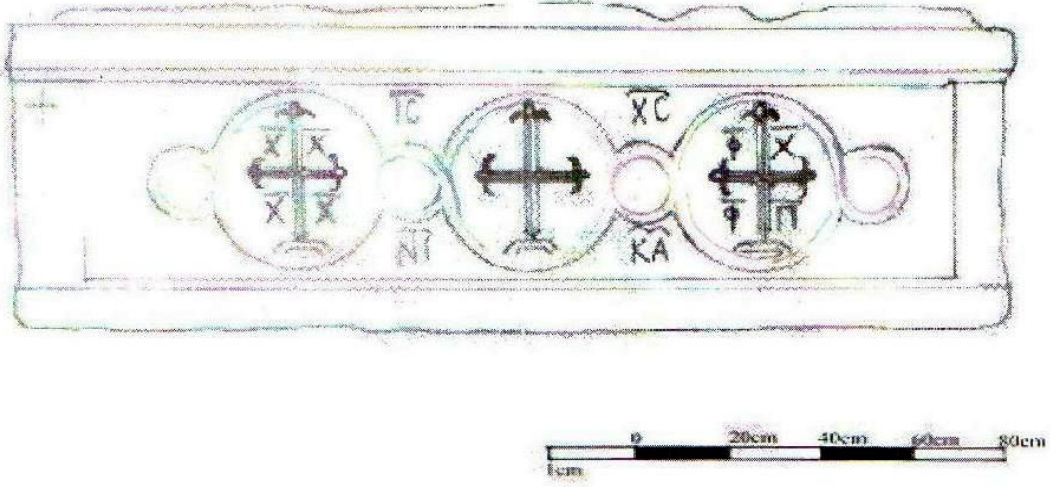
Bu iki lahit gibi teknesinde veya daha sık olarak kapaklarda haç motifleri bulunan lahitlerin benzerlerine Aphrodisias, Takkadın, Diocaesarea ve Korasion gibi yerleşimlerde rastlanılmaktadır (Karüzüm, 2005: 55).

Adana Arkeoloji Müzesi bahçesinde muhafaza edilen çift kullanımlı bu iki lahit örneğinden de anlaşılacağı üzere eski inanç ve geleneklerin hemen terk edilmediği veya edilemediği gibi, yeni inanç ve düşünce sisteminin de oturması için zamana ihtiyaç duyulmuştur. Hıristiyanlık döneminin başlamasıyla lahit üretiminin durmadığı ama oldukça yavaşladığı görülmektedir. 7. Yüzyılın ilk çeyreğinde de lahit üretimine son verildiği anlaşılıyor.

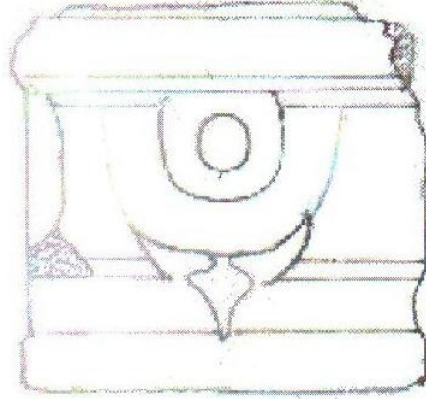
KAYNAKÇA

- ÇELİK, Ahmet (2010). *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- ERGEÇ, Ayşe-ERGEÇ, Rıfat (1977). *Side Museum Guide*, Manavgat.
- GEORGOPOULOU M. (2004). "Venice and the Byzantine" *Byzantium Faith and Power (1261-1557)*, (Ed. H.C. Evans), New York.
- İŞİK, Fahri (1977). "Zur Datierung des Verschollenen Girlandensarkophags aus Alasehir", *Archaeologischer Anzeiger*, 380-383.
- İŞİK, Fahri (1982). "Kleiasiatische Girlandensarkophage mit Pilaster oder Saulenarchitektur", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* 53, 30-146.
- İŞİK, Fahri (1986). "Ein Wiedergefundener Girlandensarkophag in Milet", *Istanbul Mittelungen* 36, 174.
- KARAÜZÜM, Gül (2005). *Doğu Dağlık Kilikya Bölgesi Lahitleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- KOCH, Guntram, (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, (Çev. Zühre İlkelen), İstanbul.
- MANSEL, Müfid, A. (1978). *Side, 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları*, Ankara.
- ORHAN, M. (1971). "Lahitler" *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul.
- SALMAN, İsmail (2008). Adana Valiliği, *Adana İlçeleri Kültür Envanteri II*, Adana.
- SCARBOROUGH, Er, Y. (1998). "Dağlık Kilikia-Lamotis Mezarları", *Olba I*, Mersin.
- SCNHNEİDER, Equini, E. (2003). "Some Consideration on Elaiussa's Nort-Eastern Necropolis", *Olba VII, Özel Sayı*, Mersin.
- THOMAS, K, T, (2004). "The Arts of Christian Communities in the Medieval Middle East" *Byzantium, Faith and Power (1261-1557)*, (Ed. H.C. Evans), New York.
- WIEGARTZ, H. (1977). "Zu Problemen Einer Chronologie der attischen Sarkophage", *Archaeologischer Anzeiger*.

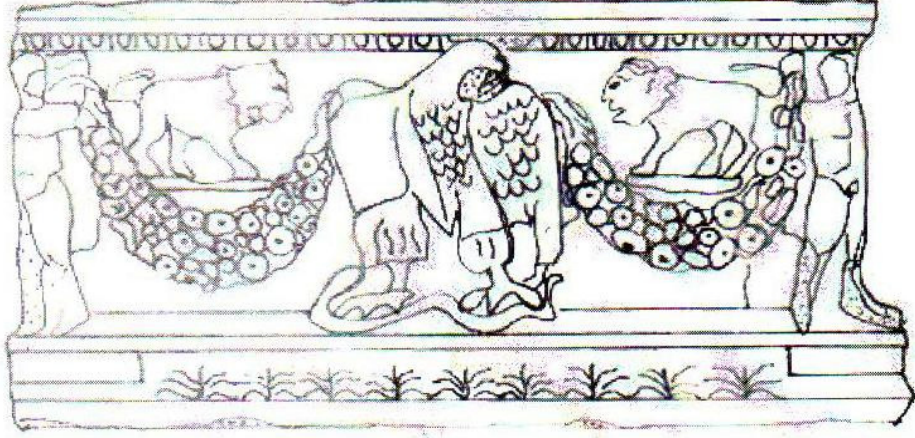
EKLER

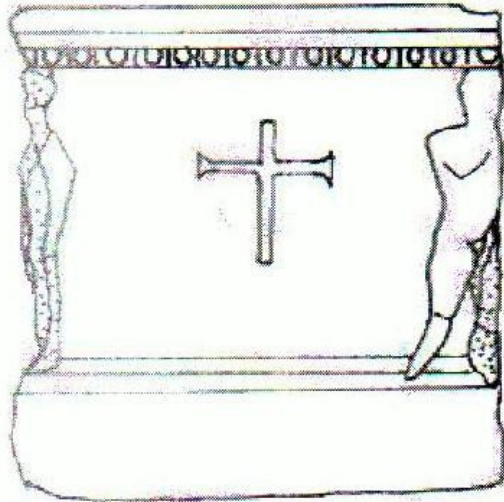
Çizim 1: Misis Lahdi, Ön Yüz (Ahmet Çelik'ten işlenerek).

Çizim 2: Misis Lahdi, Sol Kısa Yüz (Ahmet Çelik'ten işlenerek).

Çizim 3: Elaiussa Sebaste Lahdi, Ön Yüz (Ahmet Çelik).

Çizim 4: Elaiussa Sebaste Lahdi Sol Kısa Yüz (Ahmet Çelik).

Resim 1: Misis Lahdi, Önyüz.

Resim 2: Misis Lahdi, Arka Yüz.

Resim 3: Misis Lahdi, Sağ Kısa Yüz.

Resim 4: Misis Lahdi, Sol Kısa Yüz.

Resim 5: Misis Lahdi, Sol Haç.

Resim 6: Misis Lahdi, Orta Haç.

Resim 7: Misis Lahdi, Sağ Haç.

Resim 8, Elaiussa Sebaste Lahdi, Arka Yüz.

Resim 9: Elaiussa Sebaste Lahdi, Sağ Kısa Yüz.

Resim 10: Elaiussa Sebaste Lahdi, Sol Kısa Yüz.

Resim 11: Elaiussa Sebaste Lahdi, Ön Yüz.